FOLKHÖGSKOLE-VETERANEN

Nr 3 oktober 2026

För en allmän medborgerlig bildning

Ordförandekrönika. Folkbildning och kultur i valtider sid 2
Civilsamhälle. Reflektioner från ett Frisksportläger sid 12
Demokrati. Två folkbildare i skilda generationer samtalar om ideal sid 6-8

Utfärd och hemkomst

Kultur. Filmen *The Odyssey*, baserad på Homeros Odysseén går nu på biografer världen över. I dess spår funderar Bernt Gustavsson kring begreppen Utfärd och Hemkomst.

I sitt resonemang vandrar han mellan litteratur, filosofi, kultur, och speglar också sitt resonemang mot egna erfarenheter.

Han slår fast att Utfärd och Hemkomst är den bästa metaforen för folkbildning! Håller Du med?

Läs hans funderingar på sid 3-5

Förekommer flyttblock i Tanzania?

Folkbildning. Knappast. Visserligen har äldre istider förekommit men det är inte troligt att detta block härstammar från denna mycket avlägsna tid. Däremot förekommer vittringsrester av mycket hög ålder.

Bilden föreställer en kopje, ett ”litet huvud” i Serengeti, som när omgivande lager av aska och sedimentära bergarter vittrat bort bildat en magmatisk granitrest som kan vara över 500 miljoner år gammalt.

Joyce Kimwaga Lundin har däremot flyttat. Till Sverige, där hon under trettio år verkat som folkbildare och egenföretagare.

Läs berättelsen om Joyce flytt från Tanzania till Sverige på sidorna 6-9

Höstträff i Göteborg

Internt. Föreningens västsvenska gren, med huvudsäte i Göteborg med omnejd, har de senaste åren, såväl vår som höst, genomfört träffar med intressant innehåll. Höstens träff går av stapeln torsdagen den femte november, på Sankta Elisabeths folkhögskola, i nära anslutning till Heden i Göteborg.

Temat för dagen är Makten och det heliga, kanske särskilt passande när träffen äger rum på en katolsk folkhögskola?

Inbjudan och mer info på sid. 3

Ökar stödet till folkbildningen?

Politik. Den frågan ställer sig Torwald Åkesson i en analyserande artikel kring politikens och dess sidoorganisationers syn på stödet till folkbildningen.

Med viss hoppfullhet, konstaterar han att när frågan lyfts inför valet, så har en del av tidigare arga kritiker svängt, och uttalar - inför valet - att man ser behov av ökat stöd.

När detta nummer av Veteranen publiceras är valet över, och vi kommer snart få pröva hållbarheten i utfästelserna. *Sid. 5 och 11*

Aviserad Uppsalaträff inställd

Internt. Aviserat möte under hösten i Uppsala ställs in. Bokmässan i Göteborg har i år haft fokus på folkbildning och vi återkommer eventuellt med ett tillägg under våren 2027 i Uppsala, eller på annat ställe.

Folkbildning och kultur i valtider

Hösten är här och den senaste tiden har förstås präglats av årets valrörelse. Men hur mycket har frågor om folkbildning och kultur berörts?

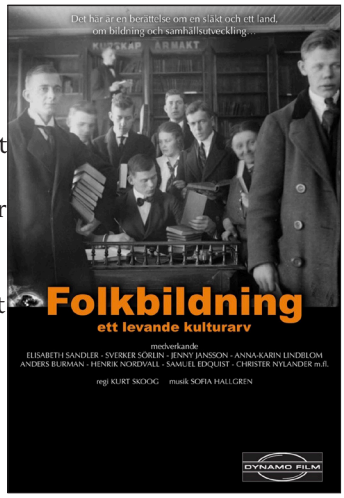
Inte så ofta i debatten, men Torvald har gjort en bra sammanställning här i Veteranen av vad debattörer och partier tyckt i ämnet. Där framgår att de två större partierna i högerblocket är minst villiga att återställa det som skurits ned i folkbildningsanslaget.

När det gäller folkhögskolorna är SD mest negativa. Man anser att skolorna är politiserade *(för mycket vänster)*, vilket kan tyckas överdrivet då arbetarrörelsens 17 skolor bara utgör 11% av samtliga folkhögskolor. Bland rörelseskolorna är faktiskt den kristna gruppen störst med ca 40 skolor.

Frågan om folkhögskolornas huvudmannaskap dyker ibland upp inför regionvalet. Vissa partier anser inte att regionerna ska driva folkhögskolor.

Nyligen väckte exempelvis Centerpartiet i Västerbotten uppmärksamhet genom att föreslå att Vindelns och Storumans folkhögskolor borde drivas av någon annan.

I Blekinge finns det också förslag om att överlåta folkhögskolan i Bräkne-Hoby till annan huvudman, men här är det andra partier som ligger bakom och C som protesterar.

Frågan är hur man tror att ekonomin ska kunna klaras av en ideell organisation. Möjligheterna att ta över en folkhögskola idag måste nog ses som begränsade, speciellt om det handlar om internat och fastigheter.

Nyligen har jag fått ta del av två intressanta filmer som i sig är viktiga inlägg om folkbildningen betydelse: ***Folkbildning – ett levande kulturarv*** visades av Folkbildningsrådet på Årsta folkets hus. Det är en film gjord av Kurt Skoog på initiativ av Elisabet Sandler, släkt med grundaren av Hola folkhögskola Johan Sandler. Hon medverkar också i filmen.

I den utforskar filmaren folkbildningens historia och lyfter fram pionjärerna och det engagemang som byggt upp folkbildningen.

– I mitt arbete blev jag så berörd av alla uppoffringar och det frivilliga arbetet människor bidrog med, berättar Kurt Skoog. Man bokstavligen byggde samhället med ordenshus, folkets hus och bygdegårdar och dessa blev mötesplatser för politik och bildning. Folkbildningen gjorde att folk kom samman.

I centrum står skomakarlärlingen Johan Sandler, som grundade Hola folkhögskola, och hans son Rickard Sandler, statsminister, utrikesminister och grundare av ABF. Deras historia berättas av släktingen Elisabeth Sandler och varvas med ett bredare perspektiv på folkrörelsernas roll i den svenska samhällsutvecklingen.

– Jag blev tillfrågad om jag ville göra en film om släkten Sandler, säger Kurt. Jag blev intresserad och tyckte att det var en bra ingång till folkbildningens framväxt och folkrörelsernas betydelse. Och ämnet var ju väldigt aktuellt när alla plötsligt pratade om folkbildningen efter de neddragningar som gjorts under senare år.

I filmen varvas berättelsen om folkbildningens historia med en inblick i hur det är ställt för dagens folkbildning – en sektor som under en tid varit i en väldigt pressad ekonomisk situation.

– Den bas som folkbildningens historia vilar på är en gedigen grund som idag är ett arv för oss att förvalta. Och som med allt annat krävs det tid, arbete och stora insatser för att bygga upp något medan det är lätt att rasera och riva, menar Kurt Skoog.

I filmen medverkar ett tiotal forskare och experter med olika ingångar i bildning och folkbildning. Filmen är verkligen sevärd och samtliga folkhögskolor kommer få möjlighet att visa den. Hör gärna med någon folkhögskola om de ordnar en visning man kan komma på!

”Inte ett riktigt jobb” är en annan aktuell film om folkbildningen som visades här i Örebro genom Länsbildningsförbundet. Musikern och filmaren Patrik M Fahlin fick idén till filmen när dåvarande utbildningsminister Mats Persson försvarade att en tredjedel av stödet till studieförbunden skulle kapas - för att istället satsas på utbildningar som leder till ”riktiga jobb”.

I filmen blir det tydligt hur livsavgörande Patriks eget möte med folkbildningen var. Det var det också för profiler som Josef Fares, Marit Bergman, Kalle Moraeus och andra som medverkar i filmen. Man får också berättelser från ungdomar idag, som beskriver hur musikverksamheten ger tillhörighet och mening i deras liv.

Samtliga partier (utom S och M som avstod) får uttala sig om folkbildningens betydelse. Alla utom SD säger att man vill återställa anslagen till studieförbundens verksamhet, som i decennier varit en helt avgöran-

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

Medlemsblad för
Folkhögskolans Veteranförening

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 3 ● ÅRGÅNG 26 ● Oktober 2026

Redaktionskommitté

Per-Ola Jansson (Ansvarig utgivare)
braxnaspoj@gmail.com

Tommy Fogelberg (layout)
tommy.fogelberg@telia.com

Urban Lundin
urbanlundin1946@gmail.com

Föreningens postadress
Folkhögskolans Veteranförening
Signild Håkansson
signildhakansson@gmail.com
Folkungagatan 12 B 703 42 Örebro

Kassör
Signild Håkansson
signildhakansson@gmail.com
Folkungagatan 12 B 703 42 Örebro

Medlemskap
Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Foto, omslagsbild: Per-Ola Jansson

de grogrund för landets kreativa framgångar. SD säger att man gärna hade skurit mer.

Den här filmen handlar om studieförbunden; folkhögskolorna nämns mest i förbigående. Den är ett mycket starkt debattinlägg och visas på en del biografer runt om i landet – håll gärna utkik!

Kultur i andra former kan ju ibland bli slagträn i politiken. Själv har jag haft mycket glädje av friluftstutställningen ***Open Art*** i Örebro centrum i år.

Jag har haft besök från Sandviken, Trollhättan, Stockholm och Kumla. Vi har gått runt och talat om konstverken, ätit lunch och fikat på stan och några har bott på hotell. Och det har många andra besökare också gjort.

Men sådant räknas inte av vår nu rikskände ledare för Örebropartiet. Nej, *"utställningen är ett stort dj…a dravel och slöseri!"* Yttranden som visar att mer bildning behövs – inte mindre!

Välkomna till höstens Regionträff för folkhögskoleseniorer!

Tid: Torsdagen den 5 november 2026

Plats: Sankta Elisabets folkhögskola, Sten Sturegatan 1B, 411 39 Göteborg
Skolan ligger i anslutning till Heden, på gångavstånd från Centralstationen.

Innehåll; MAKTEN OCH DET HELIGA

Joel Halldorfs bok med denna titel är högst aktuell just nu. Han pekar bland annat på hur dagens världsledare använder sig av religionen för att rättfärdiga sin maktposition. En som kraftfullt protesterat mot detta är påven Leo XIV.

När vi nu besöker den katolska folkhögskolan S:t Elisabet passar vi på att få en information om Vatikanens syn på samhällsfrågor och också om katolsk bildning och bildningshistoria.

Skolans rektor Marcin Szklarski och lärare Kristina Svensson har lovat att introducera oss. Därefter ställer vi oss själva frågan vad vi som folkbildare anser/ansett vara heligt – icke förhandlingsbart.

Vi får också besök av Veteranföreningens ordförande Signild Håkansson som tar upp aktuella folkhögskolefrågor, bland annat nya statsbidragsregler.

Hålltider

10 00 Samling med fika

10 30 Makten och det heliga
Marcin Szklarski, Kristina Svensson Sankta Elisabets folkhögskola,
Per Nordqvist samtalsledare.

12 30 Lunch

13 30 Aktuella folkhögskolefrågor
Signild Håkansson

15 00 Avslutning med fika.

Pris 120 kr för mat och fika, var och en betalar för sig, Swish går bra.

Anmälan Senast ***onsdagen den 28 oktober*** till
Per Nordqvist 073-650 08 03 peje.nordqvist@gmail.com
Håkan Söderlund 072-223 53 74 hakan2017@telia.com
Ingemar Nordieng 070-594 23 53 ingemar.nordieng@gmail.com

Väl mött till en spännande dag om makt, helighet och folkbildning!

Utfärd och hemkomst

Bernt Gustavsson

Inledning

I *sagor och sägner* rör sig människor mellan det som är hemma för dem, och det som ligger utanför, bortom det välbekanta. Dessa berättelser är till större delen människans berättelse om sig själv. Någon är hemma i och med sig själv, men går också ut ur sig själv och möter det som hon inte redan visste, det som har legat bortom hennes horisont.

Denna rörelse kan bestå av att fara ut i världen och göra nya erfarenheter och möta det främmande, eller sådant man inte visste vad det var, eller att det överhuvudtaget fanns.

Jag vill vara tydlig med att en bättre metafor för vad *bildning* är finns inte. Det handlar om utfärd och hemkomst.

I skönlitteraturen finner vi samma rörelse. Odysseus lämnar sitt Ithaka och far som grek ut till det 10-åriga kriget i Troja. Efter krigets slut tar det tio år för honom att ta sig hem. Hela resan kan beskrivas som en rad äventyr.

Mannarna längtar hem och fartyget är lastat med krigsbyte. De drabbas av vedermödor och fattar i övermod dumma beslut som till slut leder till ett skeppsbrott då fartyget går under med man och allt, utom Odysseus som flyter levande iland på en ö. Han lyckas sedan ta sig vidare och hem med en mirakulöst återskapad förmögenhet när han stiger iland på Ithaka efter 20 års bortovaro.

Den berättelsen är nedtecknad som en berättelse av Homeros, en diktare som antas vara en av de första författarna inom den västerländska kulturkretsen. *Odysséen* ger oss ett stort antal tolkningsmöjligheter som berör vad vi menar med *bildning*. Det är lätt att se hur denna "urberättelse" går igen som *myt* i den västerländska litteraturen. Efterföljarna är många. Den litteratur som skapas i denna efterföljd utgör den homeriska traditionen.

En efterföljare är *Eneiden* av romaren Vergilius. Hans verk skrivs delvis som en hämnd på grekerna. En av den litterära modernismens fäder är James Joyce, som efter ett par mindre verk skrev 1900-talets portalverk, *Ulysses*.

Om Homeros Odysseen´ sträcker

sig över tjugo år så rör sig Joyce över ett dygn. Huvudpersonen Bloom gör sin vandring genom Dublin från en morgon till samma kväll.

Det finns flera försök att se relationen mellan de båda berättelserna. Det som förenar är att berättelsen rör sig i en kurva från morgon till kväll, från utfärd till hemkomst.

Ett svenskt exempel är *Strändernas svall* av Eyvind Jonsson. Men om vi jämför den grekiska kulturens cirklar med den judiska berättelsen om profetens vandring rakt ut i öknen så slutar den senare i tomma intet.

Egna erfarenheter

Nu vill jag pröva att sätta in några av mina egna erfarenheter i ett sådant sammanhang, den om utfärd och hemkomst med några exempel som varit livsavgörande för mig.

I min ungdom sade jag upp mig som butiksbiträde och industriarbetare och jag blev en läsande människa med öppningar ut mot världen. Den första utfärden av det slaget var ett påsklov från folkhögskolan, en färd tillsammans med en skolkamrat som slutade i Italien.

Jag lärde mig att klara mig på ingenting med hjälp av vad jag läst i böcker. Keroacs *On the road* blev en ledsagare när vi försökte överleva på barernas varma mjölk. Vi klarade att vakna på en soptipp utanför Rapallo, eller gå till sängs under motorvägarnas broar, men någon gång på *Ostello de giuvinto*. Erfarenheterna kan glömmas, men själva glömskan ger utrymme för något annat.

Kamraten jag åkte med på resan blev skådespelare. Sist jag såg honom var i en roll som Per Gynt. Jag själv blev akademiker och professor.

Så utspelar sig våra liv i en ständig rörelse av utfärd och återkomst. Men det främmande vi möter i utfärden behöver inte vara något långt borta, vare sig i rum eller tid.

På folkhögskolan gjorde jag en utflykt på skidor till en ö där Demander, en ensam fiskare bodde. Han gick med kryckor. Barndomens polio gjorde att han var ofärdig.

Jag hade en boklåda med mig och i utbyte öppnade han en låda vid spisen. Den visade sig vara fylld med böcker. ”Tag vad du vill ha pöjk”, sade han och där fann jag dyrgripar som jag fortfarande läser. Då var det en fråga om enskilda böcker.

En annan händelse av en mer allmän natur ägde rum på samma folkhögskola, Stensund. Jag satt en kväll ensam i biblioteket och läste, då Torvald Wermelin plötsligt dök upp. Han vare en känd friluftsprofil, scoutledare, författare och radiopersonlighet. Han dök upp på skolan då och då.

Jag kan med glädje minnas hur vi tillbringade natten för vad vi kan kalla litterär orientering. Vi gick igenom hylla för hylla med varvad högläsning och samtal om innehållet i böckerna.

Varje gång han kom till Stensund gick han ut på balkongen och sjöng ut över fjärden. Det måste ha hörts ända bort till Landsort.

Den första genomlysande boken jag fick presenterad för mig under en lektion var *Myten om Wu Tao-tzu* av Sven Lindkvist. Lindkvist reser i Kina och Indien och berättar om sina erfarenheter i en följd som kännetecknas av en övergång från renodlad konst, kanske esteticism, till en skildring av fattigdomen i Indien.

Mina erfarenheter i Sydafrika och Latinamerika, mötet med det helt annorlunda, säger mig att kurvan, cirkeln, i form av berättelser om utfärd och hemkomst är den dominerande.

Jag kom från välfärdssverige till Kapstaden när rasismen och apartheids grepp började lossna. 1993, under mitt första besök, blev jag chockad över orättvisorna. Kort därefter genomfördes för första gången fria val. Apartheids särbehandling i skalan svart, indier, färgad, vit gick mot sin upplösning.

De berättelser jag tog del av påminde om Hegels och Gadamers tankar om vad som sker när man går ut ur sig själv och tillägnar sig något som är främmande och annorlunda.

När mina kamrater berättade om invasionen i *district six* några år tidigare som brutalt skilde rasgrupperna från varandra var den främsta metoden för att fastställa rastillhörigheten att sätta en penna i håret och pröva om den satt kvar. Satt den kvar fick man stanna och bygga sitt eget township. Eller som det namngavs, ett *squattercamp*.

Så upprättades egna städer eller stadsdelar i form av apartheid, delningen mellan raser fullföljdes. Tolkningen av detta kunde fördjupas med postkoloniala insikter.

I Latinamerika tog jag del av kampen för att bygga upp ett eget universitet för den andinska indianrörelsen.

Utfärd och hemkomst i filosofin

Det är främst hos de två nedan nämnda filosoferna jag funnit referenser till *bildning* som ett resultat av *Utfärd och hemkomst*.

Den förste, Friedrich Hegel, påstår att *En bildad människa är en människa som har gått ut ur sig själv och tillägnat sig något som är främmande och annorlunda för att kunna betrakta sig själv utifrån. Den som inte kan gå ut ur sig själv kommer heller aldrig att kunna betrakta sig själv utifrån.*

Den andre som jag vill citera är Hans-Georg Gadamer: *Att känna det egna i det främmande och det främmande i det egna…… att vända tillbaka…..till det egna från det som är annorlunda…. Det är inte främmandegörelsen som sådan, men hemkomsten till sig själv som utgör bildningens väsen.*

Sedan har vi den tolkande, eller hermeneutiska traditionen. Här är dikotomin mellan det objektiva och det subjektiva upphävd. Människan är här ett med världen som vi är hänvisade till att tolka både i en fri process och som mål, mellan det subjektiva och det objektiva.

Så här uttrycker Gadamer detta förhållande: *Bildningstanken innefattar en relation mellan det allmänna, det universella och det enskilda, det partikulära. Utbildning till ett yrke begränsar sig till det partikulära, men den praktiska bildningen kan övervinna det partikulära och sträva mot det allmänna.*

Hegel gör dock en åtskillnad mellan det partikulära och det allmänna. Den som bildar sig häver sig upp till en allmän nivå och offrar det partikulära. Utbildning sysslar med det partikulära, medan bildning rör det allmänna. *Den som bildar sig bildar sig själv*. Som Gadamer uttrycker det:

Den utbildade begränsar sig till det partikulära/…./ Bildning i betydelsen "att häva sig upp till allmänhet", utgör alltså en mänsklig uppgift som kräver att man offrar det partikulära för det allmänna/…. /

Den praktiska bildningen visar sig vid att vi realiserar yrket fullt ut i alla dess dimensioner, det vill säga att övervinna det främmande, som framställer sig som det partikulära,

och gör det fullt ut till vårt eget". (Ur *Wahreit und Methode, Sanning och metod*, 1960).

Via Johann Gottfried Herder och Hegel blir bildning knutet till kultur och företrädesvis till dubbelheten i ordet bild som blir både *förebild* och *efterbild*. Bildning har inget utanförliggande mål, bildning kan inte vara ett mål i sig. Läromedel är ett exempel på att vara medel för ett mål och inte ett mål i sig.

Minne och glömska säger oss att bara genom glömska kan anden förnya sig fullständigt. Bildning rör sig inte om framgång utan om ett *vara* som blir till. Bildning öppnar för allmänna perspektiv och kan därför inte ha fasta mål.

I skapandet av musik ingår både interpretationen och kompositionen. Musik skapas, som det uttryckts, ur intet. Generellt kan hermeneutiken sägas handla om det egna och det främmande. Tonsättaren skapar musik ur intet, som sedan tolkas i olika led.

Ur fantasins och förståndets fria spel kommer improvisationen och vetenskapliga överraskningar. Hermeneutikens spel mellan det egna och det främmande sker där musiken skapas. Själva läsningen av partituret är ett första steg i en tolkning som sedan tolkas via den levande musiken. Det är snarast i mellanrummet mellan det egna och det främmande som utrymmet för nya tolkningar finns.

Mellan det egna och det främmande finns det tredje. Att tolka är alltså något annat än att assimilera. Den dubbelblick som så uppstår ger inbillningskraften, fantasin en allt större betydelse.

Ökat stöd till folkbildningen

En anmärkningsvärd omsvängning eller valfläsk?

Torvald Åkesson

När SVT innan valet frågade riksdagspartierna om stödet till folkbildningen svarade sex av åtta att det bör öka. Det var en anmärkningsvärd omsvängning.

Detta eftersom Tidöregeringens budget för 2024 innehöll en nedskärning av stödet till studieförbunden med 500 miljoner kronor över tre år, vilket motsvarade 28 procent av statsbidraget. Motivet uppgavs framför allt vara fusket hos några aktörer.

Några kritiska röster om stödet till folkbildningen

Timbro

Den marknadsliberala tankesmedjan Timbro skriver i sin rapport *Kommandohöjderna* att: "Folkbildningsrådet saknar oberoende tillsyn och genom systemet får arbetarrörelsen hundratals miljoner i ovillkorat stöd varje år. Folkbildningen behöver bättre genomlysning – och borde kunna finansieras helt privat."

Man föreslår att Folkbildningsrådet avskaffas och att man minskar anslagen till "folkbildning utan kvalitetskrav". Timbro vill även införa ett självfinansieringskrav för folkbildningen; "Varje krona som betalas ut i statsstöd bör matchas av en krona i annan finansiering. Detta innebär en enkel kvalitetskontroll som inte berör innehållet i folkbildningen och garanterar fristående från staten"

Tidö 2.0 – Nystart för Sverige

I *Tidö 2.0 – Nystart för Sverige* la Timbro och Oikos gemensamt fram ett reformprogram som man hoppades skulle vinna stöd hos en bred koalition av liberaler och konservativa. Där föreslår man bland annat att Folkbildningsrådet avvecklas och det statliga stödet till studieförbunden successivt fasas ut.

Mattias Karlsson, tidigare gruppledare för Sverigedemokraterna i riksdagen, är initiativtagare och en central person bakom den konservativa tankesmedjan Oikos.

Kvartal

Innan valet försökte nättidskriften Kvartal att lyfta frågan om stödet till folkbildningen på den politiska agendan. Som vanligt när det skrivs om studieförbunden, är det en blandning av tyckande, felaktigheter och en smula sanning:

"Folkbildningen som idé har historisk legitimitet. Men dagens system präglas av begränsad kontroll och en politisk ovilja att fullt ut granska verksamheten.

Frågan är därför inte om studieförbunden en gång förtjänade sin särställning. Frågan är om ett system där staten själv medger att den inte vet vad den betalar för, och där politiska egenintressen gör kontrollen känslig, kan bära samma legitimitet."

Vilka syften Kvartal har med sin publikation är oklart. Man menar sig vara politiskt oberoende, men samtidigt noterar jag att dess medarbetare tidigare arbetat på *Riks* och *Nyheter idag* vilka båda har kopplingar till SD.

Partiernas ståndpunkter

Kristdemokraterna. "Vår utgångspunkt för statsbudget är tydlig; studieförbund och folkhögskola utgör en viktig del av Sveriges kulturella och bildande infrastruktur. Folkbildningen bidrar till kulturutövande, gemenskap, integration och livslångt lärande i hela landet.

Därför anser vi att den offentliga finansieringen ska vara långsiktigt stabil, värdesäkras och utvecklas över tid så att studieförbunden ges långsiktigt goda förutsättningar att. Bedriva sin verksamhet. Med det sagt kan vi inte i förväg precisera storleken på anslagen".

Forts sid 11

Pappas flicka reser bort

Text & foto: Per-Ola Jansson

All politisk lögn består till stora delar av sanning, annars skulle ingen tro på den. Men det är bara en del av sanningen, och det finns något annat, som dessa ofta lystna bilder av lidandet gömmer.

Hela tiden som vi sätter oss in i vad Afrika inte är, är Afrika; medan vi efterlyser vår ordning, råder en annan ordning; medan döden i Afrika för femtioelfte gången dokumenteras, lever Afrika. Det vi söker finns inte, det som finns söker vi inte.

Anders Ehnmark. Kusin Agnes i *Tre essäer om befrielse och frihet*, Norstedts 1994.

Sedan 1996 bor Joyce Kimwaga Lundin i Sverige. Hon bor här med sina sex, nu vuxna barn, som alla är födda i Tanzania. Alla sju är svenska medborgare. Joyce är gift med den pensionerade folkhögskolerektorn Urban Lundin.

Joyce är en i Tanzania utbildad gymnasielärare som på tanzaniskt vis mer eller mindre tvingades övergå till lärare i vuxenutbildning. Hon har under 1990-talet ingått i ett omfattande SIDA-projekt som med inspiration från den svenska folkhögskolan genomförts under ledning av vuxenutbildarcentrum vid Linköpings universitet.

På samma sätt som de afrikanska staterna skapats av europeisk kolonialism anses den rådande *tribalismen* ha skapats av kolonialmakterna. Bland vissa antropologer ifrågasätts indelningen av befolkningen i stammar.

Men Joyce säger sig ha sina rötter i en väv av två stammar, Sambaa och Bondei i distriktet Muheza varifrån far- och morföräldrar kommer. Joyce är född i en by, men har inte växt upp där. Hennes pappa ägnade sig åt *Community Development*, hennes mamma var lärare. Föräldrarna cirkulerade mellan olika platser i det vida landet.

Men varje gång det var någon form av lov återvände familjen till byn i Tanga. Fadern åkte en gång till Filippinerna för jobb och utbildning. Då bodde de i byn hos pappans kusin, som var lärare.

Joyce föddes i Muheza men växte upp i Kilosa, sedan Mbeya, Tukuyu, sedan Iringa, Handeni, Mpapwa, Singida och Morogoro. Man kan säga att hon har stora delar av Tanzania i sig!

- Hur träffades dina föräldrar?
Vad jag vet så gick min far på en internatskola i Muheza, min mor gick på en sjuksköterskeskola i närheten. Men min far övertygade min mor om att byta yrke, hon blev lärare. I Iringa, när jag var 12 år, gick min mor bort i barnsäng. Vi var fyra syskon och jag var äldst.

Efter begravningen började jag bo med min faster i Tanga. Småsyskonen, utom min bror, följde med min far som vägrade gifta om sig. Brodern placerades i en internatskola i Handeni. Efter mammas död flyttade pappa till Handeni. Då hade vi lätt att hälsa på varandra. Jag bodde hos min faster några år. Efter 7:an gick jag vidare till secondary school.

Min faster var polis! Riktig polis i uniform. När jag sedan gick vidare till gymnasiet i Tanga gifte hon sig med en polisinspektör. Då blev hon tvungen att flytta till Pangani, inte långt därifrån. Jag fick då bo ensam men jag hade gott om sällskap och ett eget rum. Jag tog hand om mig själv utom på helgerna då åkte jag och tillbringade tid med min faster.

Det var ganska långt att gå till skolan, men vi var flera som gick tillsammans. Under tredje året i gymnasiet tröttnade jag på att gå den långa vägen till skolan. Då flyttade jag till en internatskola i Singida, där min far jobbade och bodde i närheten.

Det blev två år i ett internat med både killar och tjejer. Sedan lyckades jag gå vidare till High School. Då hade min pappa flyttat från Singida till Morogoro.

Min High School låg i Tabora. Där var det bara tjejer. Jag valde att läsa engelskspråkig litteratur, historia och geografi under två år på en internatskola. Efter det flyttade jag hem och vikarierade som extralärare på ett gymnasium då jag var 19 år. Sedan jobbade jag några timmar på universitetet i Morogoro.

Där bodde jag när beskedet kom att jag måste göra militärtjänst i Iringa. Den var en obligatorisk ettårig *National service*. Många fler killar än tjejer. Flickor och pojkar bodde åtskilt.

Intensiv infanteriutbildning, det var tufft. Efter tre månaders grundutbildning blev det ledarskapsutbildning. Efter det blev några av oss ledare på riktigt. Vi var femton som skickades till en camp i Handeni medan andra skickades till andra camps. Efter det fortsatte militärtjänsten sex månader till med fokus på produktion.

-Vad funderade du på att göra efter militärtjänstgöringen?
Det var inget att fundera på! Vi åkte hem och fick sedan besked vart vi skulle.

-Ni fick inte bestämma själva?
Ja och Nej! Vi gjorde våra val, men sista beslutet fattades av regeringen

-Det låter sovjetiskt?
Ja, lite så var det. Anledningen var givetvis vilka behov som nationen behövde tillgodose. Det blev lärarutbildning för min del.

Vi fick välja inriktning, men ville man inte fick man vänta till nästa valomgång. Vi utbildades till gymnasielärare. Vi gjorde vår praktik på gymnasieskolor i Dar es Salaam. Utbildningen varade i två år. Lärarbristen var akut. Vuxenutbildning fanns i vårt program.

Kibaha education center, en gåva från nordiska länder som Olof Palme invigde, fanns då. Men där ägnade man sig inte åt det som sedan blev FDC-skolor. Det handlade endast om secondary school utbildning, jordbruk och sjukhus.

Sedan åkte vi hem, då hade min

pappa flyttat igen, till Pangani, Tanga. Då fick jag ett brev som innehöll ett besked om att jag fått en tjänst på Kilosa FDC, *Folk Development College*. Jag undrade: Vad i hela friden är det? Jag nästan grät. Pappa undrade varför jag var så ledsen. Han visste vad FDC var, en form av vuxenutbildning. Men jag ville inte det. Jag ville till en gymnasieskola!

-Vilken information fick du om FDC?
Att det var en form av vuxenutbildning. Bara det. Men pappa sa att du har inget val, han nästan hjälpte mig att packa. Min pappa hade bott i Kilosa och kände till verksamheten där. Ilonga Education Complex med Agriculture Research Institute, Agriculture Training Institute, Teacher Training College, FDC med flera.

När jag kom dit var endast rektorn där, han var också lärare. Jag var 22 år. Jag fick ett eget hus. Jag var där en månad innan jag fick ett brev där jag var inkallad till en extra utbildning på Kibaha som handlade om att ge en grundläggande förståelse av vad en ”folkhögskola” kan vara.

Då mötte jag Gösta Vestlund och några andra svenskar för första gången. Vi var 15 lärare från vår gamla utbildning. Det fanns ett visst motstånd bland oss. Gösta Vestlund, Johan Norbeck och några från ministeriet informerade oss om vad det hela gick ut på. Det började klarna för oss. Vi var nog hela tre månader där.

Sedan tillbaka till Kilosa, där jag blev någon form av vice rektor direkt! Vi började då planera verksamheten, vi hade inte tillgång till något internat. Vi hade en tilldelad budget som skulle täcka alla behov. Rekryteringen var lokal. Vi byggde snabbt sovsalar för både kvinnor män.

Till en början bedrev vi undervisningen på plats ute i byarna. Eleverna var ganska unga. Det var svårt att rekrytera äldre familjemedlemmar till internatet. Alla FDC-skolor drabbades av samma problem. Vi tvingades röra oss ut i byarna. Vi utvecklade korta kurser, men även två-åriga. För det går inte att utbilda någon till snickare på två veckor! Det var ett stort problem.

Jag trivdes inte på Kilosa, jag ville flytta när jag födde mina första tvillingar. Barnens far jobbade på ett *Teachers Training College* som låg i närheten. Min pappa uppmuntrade mig inte till det men gav med sig till slut, så att jag kunde flytta.

Då flyttades jag söderut till en historisk stad Kilwa Masoko söder om Dar Es Salaam. Då var staden en avlägsen och väglös plats.

För att komma dit kunde man välja att åka buss som tog 2-3 dagar, flyga utan landningsgaranti för att flygplatsen låg på våtmark eller ta sjövägen längs Indiska Oceanen med en båt.

Där blev jag också vice rektor, 24 år gammal. När rektorn blev galen och i fyllan slog sin chaufför hamnade han i fängelse och jag fick ta över skolan som rektor när jag var 25 år. Tvillingarna var med mig, givetvis.

På väg hem från rektorskonferens i Moshi träffade jag min blivande man, Captain Makungu, som jag gifte mig med 1981. Jag flyttade sedan till Kisarawe där jag också blev vice rektor, tills jag 1986 blev rektor där. Kisarawe hade tidigare varit en flickskola. Där fanns ett utvecklat internat.

1987 skickades jag till MANTEP Institut – Management For Educational Personnell i Bagamoyo. På Kisarawe träffade jag Gösta igen, och då hade vi givetvis långa samtal om verksamheten. Men vi träffades även på Kibaha flera gånger. Han var en ”mästare” på dialog.

ag var på Kisarawe till 1994, dvs under 16 års tid. 1986 kom jag till Sverige för första gången i det utbytesprogram som Linköping via SIDA ansvarade för. Då var jag sex veckor på Kvinnofolkhögskolan i Göteborg.

Där träffade jag Lilian Hultin som var rektor, och Agneta Wiren var min kontaktperson som tog god hand om mig. Jag minns väl de goda långa samtal vi hade med bland annat Berit Larsson, en annan mästare på dialog.

SIDA var en förutsättning för att vår verksamhet kom igång som den gjorde. Vi fick stöd till vår infrastruktur, bilar och annan utrustning.

Men det viktigaste var alla mänskliga möten som ägde rum, både i Tanzania och i Sverige, när olika utbytesprogram kom till stånd mellan svenska och tanzaniska folkhögskolor. Jag kom ju till Kvinnofolkhögskolan.

Häromdagen var jag där vid skolans 50-årsjubileum. Flera av lärarna som jag mötte 1986 var också där. Det blev mycket trevliga möten! Den verksamheten påverkade mig att ta initiativ för kvinnors rättigheter i Tanzania. Flera av lärarna kom till Kisarawe och fick uppleva vår verksamhet på skolan och den som vi hade ute i byarna.

1988 var jag i Sverige igen, då med en kvinnlig kollega, 1993 var jag i Sverige igen med 22 rektorskollegor på rektorsutbildning, 1995 var jag i Uppsala för annan utbildning och Sidas huvudkontoret för jobborientering.

-Blev det ett bra äktenskap mellan det svenska och det tanzaniska?
Efter 1961 satsades det främst på grundläggande förmågor, som läs- och skrivkunnighet och matematik. Sedan frågade Nyerere ”What´s next”?

Svaret blev att eftersom de flesta nu kunde både läsa och skriva var det angeläget att en lokal press och radio utvecklades som en del av vuxenutbildning för att behålla och öka kunskapen.

Jag deltog i olika projekt som byggde på att utveckla dialogen i olika pedagogiska situationer. UNICEF hade ett projekt ” Animation Support for Child Survival, Protection and Development” Jag utbildade utbildare (TOT) (extension officers) i konsten att lyssna och samtala med människor som befann sig i svårigheter, som undernäring eller olika kunskapsbrister.

Jag tror att i detta var Gösta en stark pådrivare. *Lyssna på dem som du vill påverka!*

Ett annat projekt som jag deltog i var ett ILO-projekt som gick ut på att utveckla gräsrotskvinnors förmåga till egen försörjning och entreprenörskap samt mikrofinansiering. De erfarenheterna hade jag med mig när jag kom till Sverige och startade liknande verksamheter här. Över allt detta svävade Göstas ande.

Sedan börjar Tandem-verksamheten 1991. Den verksamheten syftade till att utbilda skolornas ledning. Då dyker Urban Lundin upp tillsammans med Johan Norbeck. Tandem var ett projekt som SIDA handlat upp från Vuxenutbildarcentrum i Linköping. Det pågick i fyra år.

Efter kursen valdes jag ut att ingå i ett projekt för att tillsamman med en annan kvinnlig rektor och en högre tjänsteman från ministeriet utbilda andra rektorer och utvärdera effekten av Tandemprojektet ute på skolorna.

Jag kombinerade projektet och rektorsjobb på Kisarawe till 1994 då jag började arbeta på SIDA vid svenska ambassaden i Dar-es-Salaam. 1995 besökte jag Sverige och gick en kurs

på SIDAs kursgård i Uppsala. Då hade Urban Lundin och jag utvecklat en relation och mot slutet av det året besökte jag Åsa folkhögskola tillsammans med Urban.

Åsa skulle visa sig bli mitt kommande hem, där Urban hade anställts som rektor i väntan på att hans arbete i Tanzania skulle avslutas. 1996 lämnade jag Tanzania med alla mina barn för att i fortsättningen leva våra liv i Sverige.

Att vara på besök är något annat än att vara permanent i en främmande miljö. Jag började med svenska direkt. De yngre barnen fick alla sin plats i Sköldinge skola. Mitt äldsta tvillingpar började studera på Åsas invandrarkurs, samtidigt som jag själv gick där! Det var väldigt bra, alla var sysselsatta. Mina klasskamrater var alla nykomlingar i Sverige.

Jag anmälde mig till arbetsförmedlingen. Men jag blev inte inskriven på grund av att jag inte varit på SFI. Efter ett år då jag hyggligt lärt mig svenska, närmast på egen hand, fick jag jobb som lärare i engelska på Åsa och på ett utbildningsföretag, Banandata. Men det var genom föreningslivet som jag började komma in i det svenska samhället.

-Men ditt kännemärke är alla olika projekt som du engagerade dig i. Hur gick det till?
Ja, det var genom föreningslivet. Det började med kvinnodagen på Åsa. Jag blev inbjuden att prata om kvinnors situation i Tanzania.

En svensk kvinna informerade mig att det fanns en förening för invandrarkvinnor i Katrineholm och att hon var medlem i föreningen. Det var mycket trevligt trots min bristfälliga svenska.

Efter några träffar blev jag ändå invald i styrelsen; de flesta av oss i styrelsen hade problem med svenskan. Efter ett år blev jag ordförande i IFFI, *Internationella föreningen för invandrarkvinnor* i Katrineholm. I efterhand förstår jag att det var mycket viktigt för min fortsatta tillvaro i Sverige.

Varje söndag var jag med i något kvinnosammanhang. Vi hade en stark gemenskap när vi drack kaffe och lagade mat tillsammans. Varje gång när jag frågade kvinnorna vad de jobbade med, blev svaret ”jag är arbetslös.” Det visade sig att de flesta kvinnorna var arbetslösa.

En av våra medlemmar jobbade på ABF. Jag gick till henne och frågade hur kommer det sig att nästan alla kvinnor i IFFI är arbetslösa?. Efter vårt samtal så erbjöd jag mig att skriva ihop något om varför det var så här? Jag skrev då på engelska som någon översatte.

Vi i föreningen sökte pengar från Migrationsverket och vi fick 30 000 kr. Vi var tre kvinnor som arbetade med projektet och intervjuade 101 kvinnor. Så många medlemmar fanns det i vår förening i Katrineholm!

För pengarna vi fått betalade vi resor och tryckte rapporter. Det här var utgångspunkten för alla mina projektidéer!

När vi presenterade resultatet var det blivande kommunalrådet Göran Dahlström närvarande. Han var ansvarig för integrationsfrågorna i kommunen. Nu förstod alla hur det såg ut. Så många arbetslösa var det, flera var högutbildade.

Då dök mina erfarenheter från Tanzania upp. Jag hade haft kurser med arbetslösa kvinnor om entreprenörskap, dvs att ”starta eget”. Kan vi inte göra något sådant här? frågade jag. Det första projektet gjorde vi tillsammans med Åsa.

Varje projekt blev ett steg framåt. Det fanns massor av ideér, men problemet var att det inte fanns något kapital att sätta in. Ett problem var att om man tänkte starta något eget så skulle försörjningsstödet omedelbart försvinna.

Varje gång det dök upp ett hinder skrev vi fram en ny idé. Vi föreslog att försörjningsstöden skulle minskas i proportion till vad som kom in via den nya företagsamheten. Det krockade med regelverket hela tiden.

Då kom jag i kontakt med *European microfinance network* och hämtade hem erfarenheter från andra länder i Europa. Vi träffade då näringsminister Maud Olofsson. Hon ville gärna hjälpa oss, men det är nästan omöjligt, sa hon.

Trots allt var det många som vågade satsa. Vi fick till samarbeten med olika banker. Vi kunde utbilda, sedan bedöma, sedan gå till banken tillsammans. Det finns många goda exempel på kvinnor som lyckats.

Föreningen NEEM – Network for Entrepreneurs from Ethnic Minorities bildades som result av ett annat projekt som genomfördes i Katrineholm, Flen och Vingåker-regionen, ”Mångfald i Företagsamhet”. Ambitionen var att försöka att bygga upp en entreprenöriell infrastruktur som sträcker når intill kvinnors vardag.

-Det var sådana exempel som väckte uppmärksamhet? Du blev ju bjuden på kungamiddag tillsammans med din man! Du blev en regional kändis.
Ja, bland de som fattade vad vi gjorde. Vi fick allt stöd vi behövde för verksamheten från olika regionalfonder. Regionalfonden för Mellansverige i Örebro samordnade våra ansökningar. Andra regioner bidrog också.

Vi blev uppmärksammade i EU. Vi fick ett EU-pris, *Regiostar* 2010, En mycket pampig ceremoni. Oj, oj! Näringsminister Olofsson var hos oss i Katrineholm och invigde vårt *Mikrofinansinstitut*, ett aktiebolag vi bildat för att kunna driva verksamheten i mer rationella former

NEEM och Mikrofinansistitutet blev värd för nästan 500 gäster från liknande institut i Europa. Annie Lööf närvarade och invigde konferensen. Vi fick finansiering från EU, Vinnova och ALMI Företagspartners för att genomföra en ”Innovation Race” som avslutades med nya mikrofinansprodukter medan Stockholm Stad bjöd alla vara gäster på middag i guldhallen.

-Sedan började det gnissla i maskineriet, eller hur?
Jo. maskineriet gnisslade ordentligt! Arbetsmarknadsministern ville ha mig med i Arbetsförmedlingens styrelse för att dela med mig av mina erfarenheter: Då var jag verksam i både NEEM och Mikrofinansinstitutet. Jag skickades och deltog på utbildning i Rosenbad allt var okej.

Efter nästan två år i styrelsen insåg någon att jag ”satt på två stolar” både som styrelsemedlem i en svensk myndighet, samtidigt som vår organisation NEEM hade lotsverksamhet, ett uppdrag från Arbetsförmedlingen.

Styrelsen tyckte att det var inget ”att haka upp sig på” för att det fanns ingen direkt iblandning i beslutfattande inom lotsverksamhet.

Men det blev ett avgörande problem för mig när jag i media beskrevs som korrupt och en som fuskar sig till statsbidrag för en egen kommersiell verksamhet.

Upphandling var ett krav från vår huvudfinansiär, Strukturfonden Östra - och Mellansverige. Vi hade en kontaktperson som vi hade bra ständig kontakt med när det gällde våra aktiviteter och budget.

När vi började mikrofinansverksamhet, var handledarna rekryterade från olika regioner som delfinansierade projektet, Stockholms, Sörmlands, Östergöterlands och Västra Götalands län. Vi blev tvungna att utbilda våra handledare inom mikrofinansprocesser.

För att inte förlora dem frågade vi vår huvudfinansiär om vi kunde ha direktupphandling och fick ett okej. Medan fallet i Arbetsförmedlingen fortsatte, anklagades NEEM av vår huvudfinansiär för att inte ha upphandlat vara handledare på rätt sätt och fattade beslut att de pengarna måste betalas tillbaka.

Varför allt samtidigt? Jag blev huvudnummer i ett långt Östnytt i TV och på första sidan i Katrineholmskuriren i en hel vecka.

Det ledde till att jag begärde att entledigas från uppdraget som ledamot i Arbetsförmedlingens styrelse och att NEEM:s styrelse tog beslut att sätta NEEM i konkurs. Mikrofinansverksamheten lämnades över till en av våra finansiärer, *Plantagon*.

-Du kom till en varm familj efter alla smällar i Katrineholm?
Jag återgick till mitt gamla yrke. Jag anställdes på Nyköpings folkhögskola som lärare i SVA kurserna. Där kände jag mig hemma direkt, öppen atmosfär och underbara lärarkollegor, personal och deltagare

Jag lärde mig och trivdes verkligen mycket och var nöjd med det jag kunde bidra med. Där var jag i fem år innan jag gick i pension. Det var tufft att pendla, men det var det värt. Ibland saknar jag de åren.

- Nu är du engagerad i en verksamhet kopplad till tanzanier som lever i exil?
Ja, jag är ordförande i ”Muheza Diaspora International Network”.

Sedan igår är jag invald ordförande i *Umbrella organisation for tanzanian diaspora in Sweden (SHIWATASWE)*. Det är fem föreningar under det paraplyet.

- Efter 30 år i Sverige undrar jag vad du tycker om ditt nya hemland?
-Jag tycker mycket bra om Sverige. Underbart med ett land som inte är korrupt.

Men politiken i Sverige är konstig just nu. Det finns många invandrare i Sverige och när ett av de största partierna säger sig inte vilja lägga en endaste krona på integration blir jag mycket förvånad.

Obegripligt för mig att Sverige, den främste tillskyndaren av FN-tanken, har utvecklats på det sättet.

Två världars herrar

Urban Lundin och Per-Ola Jansson

Två folkbildare i skilda generationer samtalar här om demokratins, folkbildningens och humanitetens utsikter i en värld som vänder sig ut och in i kramper orsakade av stormakternas hegemoniska strävanden, när miljö- och klimatkatastrofer och närdemokratins vänner ser sig förbisprungna av återuppståndna monster som löper amok.

Vilken chans har medborgaridealet, med sin syn på frihet, jämlikhet och solidaritet, att fortsatt utgöra stommen i demokratins kamp för sin existens? Vad finns att hoppas på?

Samtalet förs via telefon, inte via mail, eftersom den äldre har svårigheter med sin syn. Den sviktar efter lång och trogen tjänst. Telefonen ringer hos Gösta:
- Gösta!
- Hej Gösta. Det är Urban.
-Vem sa du?
- Urban Lundin. Du kommer väl ihåg mig?!
- Självklart! Gör dig inte till, det är ju du som gjort ett så himla bra jobb i Tanzania. Hur mår du?
-Tack, bra! Men det var du som lade grunden till min tid där nere när SIDA övertalade dig att försöka initiera en folkhögskoleliknande utbildningsverksamhet i Tanzania.
- Tyvärr kunde jag vara där nere bara under ett år, du var ju där i många år, fem kanske?
-Jo, det stämmer. Men minns du att vi träffades en gång på Hvilans folkhögskola. Vi var båda inbjudna gäster till en pedagogdag någon gång på 80-talet. På den tiden var jag anställd som lektor på f-linjen, och du GÖSTA var allas vår Mr. folkbildning, fick jag veta senare.

Arrangören hade gett mig fria tyglar att säga vad jag tyckte om läget inom svensk folkhögskola. Och jag tog tillfället i akt. Det var ingen hejd på mängden fel och tillkortakommanden jag lät åhörarna ta del av.

Jag var ganska nöjd efter att ha avslutat min litania, så jag gick och satte mig på första raden. Bredvid dig. Du lutade dig lite mot mig och sa: ”Allt det där du var så kritisk mot, det är jag upphovsman till.” Vilken tablå! Att jag fortfarande fick vara din vän efter det haveriet, det var ännu ett bevis på din storhet.

- Ja, lättkränkt är jag inte.

- Någon vill att vi, du och jag, diskuterar hållbarheten i våra gamla ideal. Hur ska vi hantera demokratins problem, just nu? Du har väl inte gett upp?

- Nej, nej. Om vi håller oss till Sverige, så måste vi inse att de ”storskaliga” folkrörelsernas förtroendevalda och politikens folkvalda har blivit något av heltidsanställda experter. Det måste förändras så att vanligt folk känner sig hemma i demokratin!

Många av oss har förlorat möjligheterna till en tillitsfull kontakt med andra människor. I Tanzania insåg jag att våra sociala relationer idag, i Sverige, är alldeles för svaga.

- Ja, det är lätt att tappa sugen, när man följer utvecklingen från sidlinjen. Men jag tycker mig se att det finns massor av otappade sugar runt om på landets folkhögskolor. Väldigt många av våra deltagare möter högst närvarande personal, både lärare och servicepersonal, som möter dem med värme, folk som lyssnar på dem och aktivt visar att de tar deras synpunkter på allvar. Det verkar som demokrati, banne mig.

Lärarna och processerna i undervisningen är viktigast, men låt oss inte underskatta servicepersonalens och miljöns betydelse. Och käket, för all del! Fredagens luncher brukar vara utmärkta, om man bara kommer ihåg lingonsylten.

- Lingonsylt? Byn hemma i Gagnef stiger fram för mig. Jag ser det som att det finns en vardagens bildning, eller en bildning för de ”små” sammanhangen, som bär en humanitet eller förståelse av människolivet utan gräns.

Om man, om än bara tillfälligt, avvek från det gängse normsystemet i byn, från vilken de flesta av oss härstammar, som P-O Enquist menar med sitt ”bonntjyvar är vi allihopa”. Då kunde man bli kallad för en ”rå och obildad sälle”, som den karl som misshagade min faster en sommarkväll på dansbanan.

Det fanns i byn ett värde- och hållningsmönster som byggde på gemenskap och kristen etik. Det genomsyrade de allra flesta.

Det fanns föreställningar om ”tattarn”. En som kanske inte tillhörde gemenskapen, och som behövde stötas ut. Enligt Enquist benämndes på detta sätt normbrytarna i Västerbotten. Jag ser det som att det finns en vardagens bildning, eller en bildning för de ”små” sammanhangen, som bär en humanitet eller förståelse av människolivet utan gräns.

- I det villakvarter i Luleå jag växte upp i, med små egna hem med tre rum och källare, ofta uppförda med egna krafter av skötsamma arbetare med näsan och blicken riktad mot den skördetid som kallades femtiotalet, ja, där var nog tattarn på lite längre avstånd. Men han fanns, och uppenbarade sig ibland som medlem och delägare i ett tivolisällskap. Och där skulle man passa sig, det hade vi lärt oss.

Men bildningen, stegpinnen till en högre status och ett bättre liv, den representerades i mitt fall inte av någon folkhögskola. Det var realskolan, som lockade mig med möjligheterna till en bättre värld.

-Jag vill lyfta fram tilliten som ngot centralt för demokratin. Jag ser ett sammanhang mellan byn som livsform och det liv vi lever i dagens samhälle. I byn var det fråga om redbarhet: Jag skall göra min del och jag skall göra den med hänsyn till byn och till min familj. En del sa också med hänsyn till socknen, men det sa inte alla därför att de förstod inte vad det var fråga om. Det var alldeles för stort.

Jag menar alltså – om jag får uttrycka mig lite naivt, att på något sätt måste vi återerövra den enkla redbarheten som ett huvudelement i samhällsarbetet.

- Ja, tillit är inte att någon pissar i din säng, som man gör på Lundsberg! Du måste lita på att någon hämtar en frukostbricka till dig om du är sjuk. Att man håller sitt ord.

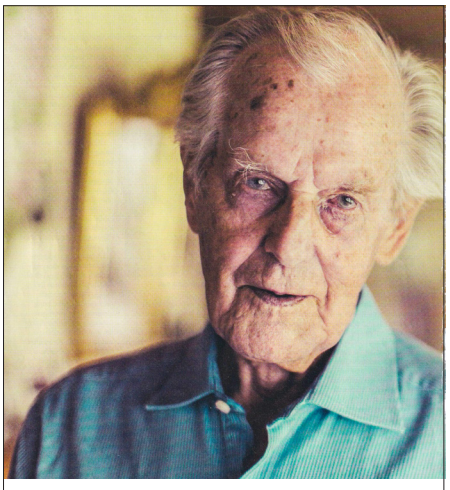
Ansvaret för kamratuppfostran av det slaget som bedrivs på Lundsberg är helt otidsenlig. På folkhögskolorna skapar man väl underbyggda processer som leds av inte bara skolans lärare, utan av även hela personalgruppen. I en pedagogisk process där de studerande står i centrum utvecklas ett kamratskap som bygger på upplevd gemenskap. Så skolar man in demokratin som en upplevd verklighet!

- Tidigare när jag var ute och resonerade om hur vi vårdar vår demokrati koncentrerade jag mig mycket mer på att klarlägga hur vi går vidare med våra erfarenheter om brister i demokratiarbetet. Vi måste skapa en ökad småskalighet!

Det är i sammanhang där det uppstår personliga relationer och där människor känner sig hemma i som en ”sann” demokrati kan uppstå. Men vi måste samtidigt utveckla våra relationer till medierna där folkbildningen måste öka sin medvetenhet om att medierna, trots sitt namn, inte bara för vidare vad andra tycker eller tänker. De påverkar opinionen bara genom att finnas till. Den måste vi vara med och utnyttja till vårt eget bästa!

[1] *Gösta i dialogen avser givetvis Gösta Vestlund som avled 2020. Väsentliga delar i Göstas kommentarer är hämtade från en intervju med Gösta som Per-Ola Jansson gjorde för KRUT 35/36, 3-4 1984, sid. 43-49.*

Urban Lundin lever i högönsklig välmåga som pensionär i Katrineholm.

Gå med i Folkhögskolans Veteranförening!

Du behövs!!

Ökat stöd till folkbildning

Forts fr sid 5

Ur principprogrammet: ”Ett rikt kulturliv vitaliserar även demokratin. I detta sammanhang spelar folkbildningen en omistlig roll, folkhögskolorna och studieförbunden representerar en egen och mycket värdefull utbildningstradition som måste ges frihet och möjligheter att utvecklas på egna villkor”.

Liberalerna. ”Vi har inte fastställt någon exakt nivå för anslaget 2027 eller resten av nästa mandatperiod. Men vi vill att medlen för folkbildningen ska öka. Vår utgångspunkt är att folkbildningen ska ha långsiktiga och förutsägbara villkor som gör det möjligt att bedriva verksamhet i hela landet”.

Ur partiprogrammet: ”Folkbildningen bidrar till höjd kunskapsnivå i samhället, såväl folkhögskolan som studieförbunden är viktiga utbildningsformer som breddar människors möjligheter till att lära nytt hela livet”.

Miljöpartiet ”avsätter 500 miljoner kronor mer än regeringen till studieförbunden och 100 miljoner mer till folkhögskolorna. Anslagen 2027 och framöver är 1,996 miljarder respektive 2,622 miljarder kronor”.

I partiprogrammet står bland annat: ”Folkbildningen genom studieförbund och folkhögskolor har stor betydelse för bildning, kultur och demokrati i vårt land. Den är inkluderande och attraherar människor från alla delar av befolkningen.

Folkbildningen ska stå fri från extern påverkan. Förutsättningarna för folkbildningen måste därför värnas. Det är viktigt att det ekonomiska stödet till landets folkhögskolor och studieförbund säkerställs”.

Moderaterna. ”Vi står bakom det förslag till finansiering som finns med i regeringens budget, det vill säga att anslaget ska ligga kvar på samma nivå som idag”.

Under *Frågor och svar* på Moderaternas hemsida står: ”Varför dras studieförbundens budget ner med 500 miljoner kronor? Studieförbunden har fortfarande en budget på 1,5 miljarder kronor. Det ska ses i ljuset av att antalet deltagande i studieförbunden minskade med en tredjedel i och med pandemin, deltagare som sedan inte har återvänt.”

Moderaterna menar även att unga inte är i samma behov av replokaler eftersom många lär sig via till exempel Youtube.

Socialdemokraterna ”I vårt budgetförslag för 2026 föreslog vi att statsbidraget i studieförbund förstärks med 350 miljoner kronor för att studieförbunden inte fortsatt ska nedmonteras. Det är vår avsikt att på sikt stärka folkbildningen, men exakta förslag för kommande mandatperiod får vi återkomma till”.

Ur *Vår politik*: ”Socialdemokraterna vill omedelbart återställa anslagen till folkbildningen som är en spelare i det demokratiska samhället. Ur partiprogrammet: Folkbildningens betydelse för att hela samhället utvecklas kan inte överskattas”.

Sverigedemokraterna. ”Vi vill stegvis återställa stödet till studieförbunden. Detta ska ske i takt med att systemet genom reformer blir mer transparent och kontrollen förbättras så att man kan vara säker på att statsbidraget används korrekt och inte kan missbrukas”.

Ur Sverigedemokraternas *Politik från A TILL Ö*: ”Vi vill reformera systemet för studieförbunden i grunden. Dagens system präglas av bristande transparens och insyn och det saknas tillräcklig kontroll över hur skattemedlen används”.

Sverigedemokraterna menar även att det är upp till studieförbunden att göra sina egna prioriteringar. Partiet är öppet för att skjuta till medel till replokaler och att det då inte behöver ske via studieförbunden.

SD anser att folkhögskolor och studieförbund är politiserade. Har varit pådrivande för nedskärningar och vill omstrukturera hela systemet.

Vänsterpartiet ”I vår budget föreslog vi ökade anslag till folkbildningen på 940 miljoner kronor”.
Ur valplattformen: ”Kultur och folkbildning ska ha självklar plats i Sverige och fungera som en demokratiskt utjämnande faktor.

Ur partiprogrammet: Folkbildningen i form av bland annat bibliotek och studieförbund betyder mycket. Folkhögskolorna har en särskild roll i det svenska utbildningssystemet som vi vill stärka och utveckla.

Vi driver på för villkor som säkrar en stark självständighet för medier, fackföreningar, folkbildning, konst, kultur och föreningsliv”.

Centerpartiet ”Vill öka anslaget till studieförbunden med 500 miljoner kronor årligen 2026 – 2028 jämfört med regeringens nivå. Det innebär ett anslag på nästan två miljarder kronor 2027 och åren därefter”.

I programmet *Sverige kan mer*, står det under rubriken *Återupprätta folkbildningen* ”Säkerställ långsiktig finansiering av studieförbund och folkhögskolor som spelar en central roll för kultur, inte minst för barn och unga och minoriteter för bildning, integration och inkludering i hela Sverige”.

En tydlig skiljelinje där två av åtta partier är negativa

Moderaternas kritik handlar främst om styrning, kontroll och effektivitet. Man hänvisar till granskningar där studieförbund har haft brister i redovisning och menar att staten inte ska öka anslagen innan systemet har “ordning och reda”.

Man anser dessutom att statliga medel ska användas mer resultatstyrt, och att folkbildningen ska fokusera på utbildning som leder till jobb, snarare än kultur och fritid.

SD:s kritik är mer ideologisk och handlar om misstro mot systemet och styrning av innehåll. Man hävdar ofta att studieförbund och folkhögskolor är “vänsterlutande” och att skattepengar inte ska gå till verksamheter som de uppfattar som politiskt färgade.

Likt M hänvisar SD till tidigare fall av felaktigheter och menar att systemet är “genomruttet” och behöver göras om från grunden. SD vill även minska stöd till kultur- och demokratiinriktad folkbildning och i stället satsa på: språkutbildning, arbetsmarknadsnära kurser och det man kallar “svensk kulturarvskunskap”.

SD säger att ””de inte vill öka stödet förrän folkbildningen är “omgjord” och “avpolitiserad”.

Vad anser den nya regeringen?

Nu blir det spännande att se vilken hållning den nya regeringen väljer. Blir det ett fortsatt förtroende för folkbildningens aktörer med, och ökat stöd till, en självstyrande folkbildning?

Inser de nu styrande vilken viktig roll folkbildningen utgör i arbetet med att stärka och utveckla demokratin? Där har vi som fått erfara folkbildningens oerhörda styrka till att möjliggöra för människor att påverka sin egen livssituation och aktivt delta i samhällsutvecklingen, en viktig roll att spela!

FOLKHÖGSKOLE-
VETERANEN

Vid retur:
Tommy Fogelberg
Tallgatan 4
619 35 TROSA

Frisksportläger 2026

Samhörighet och historisk kontinuitet

Eva Önnesjö

I de senast föregående numren av Veteranen har vi uppmärksammat några rörelsefolkhögskolors relation till sina respektive huvudmän.

Nu gör vi ytterligare ett nedslag i civilsamhället, nämligen en av Veteranföreningens medlemmars reflektioner efter ett par dagars deltagande på Frisksportrörelsens årliga veckolånga läger.

Denna gång avhölls lägret i Åtvidaberg, och redaktionen tycker kåseriet har sin plats, då civilsamhället är en i allra högsta grad viktig del av vår folkbildning.

Klockan är åtta på morgonen när jag kliver ur den nattvarma bädden i husvagnen. Luften är svalare än dagen innan och jag tar för säkerhet skull på mig jackan innan jag skyndar mellan tälten på campingplatsen. Här pågår Frisksportarnas riksläger sedan några dagar tillbaka.

I tipin vid badstranden har ett tjugotal personer samlats för att samtala med filosofen Jens Jarkiewicz. Utgångspunkten är ett gammalt dokument från 1941 med fem teser om vad medlemmarna tyckte var viktigt när Frisksportarna skulle bilda ett stort gemensamt förbund.

Vi vänder och vrider på formuleringarna. Varför skrev man till exempel så drastiskt: ”Mot fördomar och olust, mot lögnliv och ynkedom kämpa vi”? Någon menar att språket naturligtvis påverkades av det pågående världskriget. En annan lyfter fram att tanken var att medlemmarna skulle ”omdana världen genom att förbättra sig själva”, som det också står i dokumentet.

Veckans fem morgonseminarier är tänkta att så småningom mynna ut i ett förslag till ett nytt fempunktsprogram för Frisksportarna.

Vid frukosten berättar jag för min värd Catharina och våra husvagnsgrannar Mons och Tommy om seminariet, samtidigt som vi planerar för resten av dagen. Några av oss ska träna i grupp med balansövningar, andra ska ägna sig åt improvisationsteater.

Runt frukostbordet avlöser den ena dråpliga anekdoten den andra och skrattsalvorna hörs på långt håll. Kanske är det därför förbipasserande vänner och släktingar hela tiden stannar till för att prata.

Tiden går och gemytet runt dagens första måltid gör att Catharina och jag nästan missar vårt balanspass.

Till lunch köper vi varsin wrap i mattältet. ”Ta och gå!” står det på en skylt. I de stora kylskåpen plockar man själv vad man vill ha och betalar genom att skanna en QR-kod. Det är en smart lösning som både minskar behovet av personal och gör det enkelt för de 1 200 deltagarna att äta när det passar sig.

Överallt ser vi barnfamiljer och ungdomar. Vi stannar till vid volleybollturneringen, fotbollen och småbarnspysslet. Här deltar unga och äldre i samma aktiviteter. På anslagstavlan fylls dagens resultat och kvällens program på efter hand.

Efter middagen vallfärdar lägerdeltagarna till Stora samlingstältet och tävlingen ”På spåret”. Vi är cirka 300 personer som drar ihop ett resesällskap och tar plats i kupén.

Första resmålet är Tokyo och frågorna kräver både kunskap och klurighet. Ljudnivån är så hög och engagerad att det ibland är svårt att uppfatta vad ledarna Moa och Ludde säger.

När vi vandrar hemåt till husvagnen är mina vänner ganska nöjda med att ha skrapat ihop hälften av de möjliga poängen.

Dagens upplevelser passerar revy när jag lägger huvudet på kudden fram på småtimmarna. Morgonens samtal om vad Frisksportare tyckte var viktigt 1941 känns fortfarande högaktuellt:

”Vi vill en friare sikt över livet, ett bättre grepp om tillvarons väsentligheter”. Jag blir varm av tanken på att de 175 medlemmarna i Östergötlands frisksportdistrikt, helt ideellt, har lyckats skapa denna oas av gemenskap och mening för så många människor.